

Vrucht van de tucht

Dr. Yme Horjus

Vrucht van de tucht

Discipelschap en discipline
in de gemeente van Christus

Buijten & Schipperheijn *Motief*
Amsterdam

Colofon

© 2021 Yme Horjus

Behoudens uitzonderingen krachtens de Auteurswet van 1912 mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen of openbaar gemaakt, op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

Omslagillustratie is van de hand van een onbekende Nepalese batik-kunstenaar. Een herder zoekt in de bergen naar een schaap dat zoekgeraakt is.

ISBN: 978-94-6369-160-4

Inhoud

Woord vooraf 7

- 1** De kerkelijke moeite met ‘bemoeizucht’ 9
- 2** De tijd waarin we leven 17
- 3** Handelend optreden en niet wegstappen 26
- 4** Sancties in de Bijbel 32
- 5** Op het matje bij Jezus 43
- 6** Legitieme argumenten tegen tucht 49
- 7** Zelftucht 58
- 8** De juiste aanpak 63
- 9** Tucht in een vertaalslag 68
- 10** Bijsturing buiten de ivoren toren 74
- 11** Algemeen profeetschap:
over ‘onwetendheid’ en scherpe randjes 80
- 12** Varkentjes wassen of terugdeinzen: tips 86

Bijlage: Handreiking 91

Beknopte bibliografie 95

Woord vooraf

Dit boek gaat over ‘tucht’. Dat is geen populair onderwerp. Als dit woord valt in een gesprek dan voelt dat direct ongemakkelijk. Is het wel zinvol om daar nog aandacht aan te besteden? In de cultuur van vandaag is duidelijk een houding van verlegenheid aan de orde, als in een gemeente de tucht ter sprake komt. Het draagvlak om tucht te oefenen lijkt uitermate gering, ondanks de positieve karakterisering die de Bijbel daaraan geeft.

De titel van dit boek, *Vrucht van de tucht*, heeft door het klankrijm iets speels, waarbij het woord ‘vrucht’ laat zien dat negativiteit niet terecht is. In mijn beleving heeft het woord vrucht meestal een positieve connotatie. Daarmee gaat de angel uit dit lastige onderwerp. Tucht kan dus ook een goed effect scoren in plaats van alleen vraagtekens en gefronste wenkbrauwen. Dat sluit aan bij wat we aantreffen in de Bijbel, met name in de Brief aan de Hebreëën: ‘Want alle tucht schijnt op het ogenblik zelf geen vreugde, maar smart te brengen, doch later brengt zij hun, die erdoor geoefend zijn, een vreedzame vrucht, die bestaat in gerechtigheid’ (12:11). Dit geeft in het kort het nut en de noodzaak van de tucht weer. De rode draad in dit boek is dat de tucht in de gemeente van Christus niet gemist kan worden. Navolging en discipelschap kunnen niet zonder discipline.

In dit boek is gebruik gemaakt van de vertaling van het NBG van 1951. Dat is niet zozeer vanwege het feit dat ik met deze vertaling erg vertrouwd ben, maar omdat ik meen dat deze vertaling de juiste weergave heeft van Mat. 18:15.

Vrucht van de tucht is een praktische en nadere uitwerking van mijn dissertatie *Elkaar aanspreken, een onderzoek naar het draagvlak voor tucht in de Unie van Baptistengemeenten in Nederland*, verdedigd als proefschrift aan de Theologische Universiteit Kampen op 11 december 2020.

Ik hoop dat *Vrucht van de tucht* kerken en gemeenten zal aanspreken en tot hulp en zegen mag zijn bij het overdenken van dit heikele onderwerp.

Barneveld, juli 2021

Yme Horjus

De kerkelijke moeite met ‘bemoeizucht’

Dit boek gaat over tucht. Misschien zeg je: ‘Moet dat nou?’ Tucht? Daar hebben we het niet zo op. Je hoort er ook niet meer zo vaak over. Tucht ruikt naar mottenballen en hoort naar het besef van veel mensen thuis in het museum van kerkelijke oudheden. Als hedendaags gelovige loop je met een gevoel van opluchting langs de vitrine. Die benepenheid en kleinburgerlijke opvattingen hebben we gelukkig achter ons gelaten.

Bij tucht gaat het om het zelfreinigend vermogen van de kerk. Zij droeg zorg voor de zuiverheid in het denken en doen van haar leden. Een stukje innerlijke hygiëne, zeg maar. Het volgen van Jezus moest wel voldoende zichtbaar zijn in het leven van zijn hedendaagse discipelen.

In de kerkelijke wereld is vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw een dalende tendens te zien als het gaat over het toepassen van de tucht. Het komt dus in de praktijk niet zoveel meer voor. Wie zijn wij om anderen binnen de gemeente de maat te nemen of de les te lezen? Tegenwoordig geven we elkaar liever de ruimte, we zijn wars van elke vorm van dwingend voorschrijven hoe er moet worden geloofd en geleefd.

Gele en rode kaarten

In de kerk is tucht zo langzamerhand een vies woord geworden. Het roept akelige gevoelens op, bij sommigen lopen de rillingen over de rug als het woord valt. Maar het vreemde is dat de KNVB ongegeneerd over een *tucht*commissie praat en zo’n commissie gele en rode kaarten laat omzetten in een straf waarbij een voetballer voor een aantal wedstrijden wordt geschorst. Daar doen ze niet moeilijk over, tuchtcommissie is een heel normaal woord.

Ook allerlei beroepsgroepen hebben tuchtcolleges, bijvoorbeeld de medische wereld of de advocatuur. Soms worden sancties opgelegd aan mensen die ernstige missers hebben gemaakt. In de seculiere wereld is men dus wel enigszins vertrouwd met gremia die disciplinaire maatregelen kunnen opleggen aan mensen die ‘buiten de lijntjes kleuren’ of op het terrein van hun beroepsuitoefening uit de bocht vliegen. Zij moeten dan verschijnen voor een rechtscollege dat een vonnis velt over hun doen en laten. Het kan er zelfs toe leiden dat iemand zijn of haar beroep niet meer mag uitoefenen. Dat wekt geen bevreemding en is maatschappelijk volkomen geaccepteerd.

Binnen de kerkelijke wereld is de tucht een relikwie geworden. Net als de biecht, die in het verleden de nuttige functie had om het geweten van de gelovigen op te schonen van zonden en tekortkomingen. Beide zijn vrijwel geruisloos verdwenen. Wat als dit zelfreinigend vermogen er nog geweest was, en de biecht als opluchting voor het geplaagde geweten? Hoeveel narigheid had er voorkomen kunnen worden? Nu kon de zonde voortwoekeren zonder dat er werd ingegrepen. Ik denk aan de misbruikschandalen binnen de Rooms-Katholieke Kerk, maar ook aan #MeToo in de evangelische christenheid. Voorgangers binnen de protestantse wereld veroorloofden zich ten opzichte van vrouwen soms vrijheden die ontoelaatbaar waren. Hoe zou het zijn geweest als de biecht en de tucht nog op een gezonde wijze hadden gefunctioneerd?

Onreglementaire acties

In de voetballerij werd het onbevredigend gevonden dat er soms dingen op het veld gebeuren, die door de scheidsrechter en de twee grensrechters niet werden waargenomen. Het betrof dan een *schwalbe* van een aanvaller in het strafschoopgebied waardoor de bal op elf meter werd gelegd. Ook werden overtredingen tegen andere voetballers soms niet opgemerkt, die ernstige blessures veroorzaakten. De snelheid in het spel kan zo groot zijn dat het een arbiter ontgaat. De weergaloze voetballer Diego Maradona heeft ooit eens met een kopbal een doelpunt gemaakt, waarbij hij tevens zijn hand gebruikte. Hij is daarmee

in de voetbalwereld legendarisch geworden. Ook of een bal achter de doellijn was geweest, kon vaak niet worden vastgesteld omdat er geen mogelijkheid was tot terugkijken.

Terugkijken

In de zomer van 2018, tijdens het Wereldkampioenschap Voetbal in Rusland, is een maatregel ingevoerd die voor een groot deel een einde maakte aan dit soort problemen. Als er tijdens het spel twijfel rijst over een actie van een voetballer, kan de scheidsrechter door in de lucht een rechthoek te tekenen het spel even stilleggen en naar de zijlijn lopen om de actie opnieuw te bekijken via een tv-registratie. Of het wordt hem ingefluisterd door de videoscheidsrechter, die ergens buiten het veld, soms op enige afstand van het stadion, een spelsituatie terugziet. Deze videoscheidsrechter is zo in staat de scheidsrechter op het veld te informeren over wat er precies aan de hand is geweest. Dan wordt er bijvoorbeeld soms een strafschoep toegekend of juist niet. Het voetbal wordt er eerlijker door. Deze Video Assistant Referee, oftewel de VAR ziet alles. Voetballers hoeven niet meer te hopen dat iets ongezien blijft.

De uitdrukking VAR heeft ook al ingang gevonden in bedrijven en organisaties. 'Zullen we even een VAR(retje) doen?' De sportwereld genereert hiermee een nieuwe uitdrukking. Alles wordt gezien en met zware overtredingen kom je niet weg. Deze maatregelen noemen we dan ook een verdere verfijning van de tucht in de sport. Het systeem van gele en rode kaarten als er ongeoorloofde charges zijn uitgevoerd, was al langer bekend. Het terugkijken door de videoscheidsrechter is de nieuwste opsporingsmogelijkheid.

Kwade reuk

Zo gewoon als tucht in de sport is, zo ongewoon vinden we die in het gemeentelijke of kerkelijke leven. We delen in de kerk geen gele en rode kaarten uit zoals in voetbalwedstrijden. Iedereen mag altijd blijven meedoen, wat er ook gebeurt. Je moet het wel heel bont maken,

wil je buiten de kerk worden gezet. We zijn voor elkaar lieve christenen geworden die op een lieve manier met elkaar willen omgaan. De tucht heeft een slechte naam gekregen en lijdt aan een imagoprobleem.

Ik denk dat het enerzijds te maken heeft met de christelijke strengheid van vroeger: het misbruik van de tucht dat er toen ook wel was, leidde tot onbruik. Sommigen kunnen zich nog wel de schrijnende tuchtgevallen herinneren die gevoelens van afschuw opriepen. Een stel dat ‘moest’ trouwen en schuldbelijdenis moest doen voor het front van de kerkenraad of zelfs van de gemeente. Door dit soort dingen kwam de tucht hoe langer hoe meer in een kwade reuk te staan.

Door de hedendaagse nadruk op keuzevrijheid en de afkeer van groepsdwang roept iets als tucht enkel nog verlegenheid op. Wij zullen in onze tijd niet zo gauw meer mensen op het matje roepen. We hebben waarschijnlijk eerder medelijden met mensen die een tuchtprocedure moeten doorlopen.

Tucht is een positief woord

Eigenlijk is het vreemd dat het woord tucht zo'n negatieve klank heeft gekregen. Het is voor ons verbonden met straf. Veel mensen weten niet dat het woord tucht van het werkwoord ‘tjigen’ komt. En dat betekent niets anders dan *trekken*. De Bijbelse betekenis is dan ook een heel positieve: er wordt aan je getrokken! Om je binnenboord te houden. Om je te bewaren bij het geloof in Jezus.

Tucht is verwant met tocht. ‘Het tocht hier’, zeggen we, en in bepaalde delen van Nederland zegt men dan: ‘Het trekt hier.’ Zo zijn er meer woorden die dat ‘trekken’ in zich verborgen hebben: uittocht, intocht, optocht en ook toogdag. Op een toogdag trek je naar een plek waar een landelijke bijeenkomst wordt gehouden. Zo had je vroeger (en in sommige kringen nog steeds) kerkelijke toogdagen.

Ongemakkelijk

Tucht is, met andere woorden, een positief woord. Maar het woord van Jezus in Matteüs 18:15 heeft toch – eerlijk gezegd – voor ons iets

ongemakkelijks. Want er staat toch wel degelijk het woord 'bestraf-fen'. Daar hebben we het niet zo op. Oei, denken we dan, wat moeten we hiermee? 'Indien uw broeder zondigt...' Liever gaan we er met een grote boog omheen. Hebben we aan dit woord van Jezus vandaag nog een boodschap? Moeten we hier iets mee? Als kinderen van onze tijd hechten we sterk aan onze privacy en die van de ander. Het is de lucht die we inademen.

Niet een 'dingetje'

'Indien uw broeder zondigt...' staat er. De Here Jezus roept ons er-gens toe op. In het geval van zonde moeten we niet weggijken, maar handelend optreden, zegt Hij. In het evangelie van Matteüs wordt slechts tweemaal over de gemeente gesproken en beide keren gaat het om situaties van tucht. In hoofdstuk 16 krijgt Petrus de sleutels van het Koninkrijk uit handen van Jezus en in hoofdstuk 18 volgt een be-schrijving van een procedure als iemand het spoor van het Koninkrijk en de weg van de navolging is kwijtgeraakt. Zonde is naar het Bijbels getuigenis niet iets marginaals en ook de tucht is volgens Jezus niet een 'dingetje', dat er niet toe doet en dat we ook zouden kunnen afwijzen.

Tucht is essentieel voor het gezond functioneren van de gemeente. De gemeente van Christus kan niet afzien van het instrument dat haar in staat stelt de zonde buiten de deur te houden. Jezus geeft de leden van zijn kerk de opdracht in het geweer te komen als de geloofsge-meenschap wordt aangetast door concrete zondige daden of nalatig-heden. Dan moet er iets gebeuren!

Zonde

Daar ligt voor de meesten van ons wel een probleem. Niet alleen het woord 'tucht', maar ook het woord 'zonde' bezorgt ons een onplezierig, kil gevoel. We hebben het in onze diensten het liefst over genade, over barmhartigheid, over ontferming. Daar worden we warm van, maar zonde...? Dat woord is niet meer zo populair. Dat was vroeger wel anders. Er is een tijd geweest dat er gehamerd werd op de zondige

toestand waarin mensen verkeerden, maar nu – buiten wat we noemen de gereformeerde gezindte en vooral de bevindelijke variant daarvan – hoor je er nauwelijks meer een preek over. Ja, terloops nog wel, bij wijze van opstap naar de genade, maar zonde is niet meer een thema dat wordt uitgediept.

In het boek *De zonde uit beeld. Bijbels schuldbesef en modern levensgevoel*, dat in de jaren negentig van de vorige eeuw is verschenen, luidt de eerste zin: ‘Onze tijd heeft moeite met het begrip ‘zonde.’ Als dit waar is, dan is het ook logisch dat er in kerken geen animo is om het onderwerp ‘tucht’ op de agenda te zetten.

Jezus zegt: ‘Indien uw broeder zondigt, ga heen en bestraf hem onder vier ogen’ (Matteüs 18:15). Staat dat er echt? Bestraf hem? Mij niet gezien! Wie ben ik om iemand anders te bestraffen? Ik zou niet durven. En ik heb er ook geen zin in. Kan het niet een verkeerde vertaling zijn? Kan het niet ánders worden gelezen vanuit het Grieks? Sommige vertalingen hebben hier ‘terechtwijzen’. Dat klinkt iets prettiger, maar inhoudelijk schiet je er niet veel mee op. Er blijft staan dat je de taak hebt om een medegelovige op zijn of haar gedrag aan te spreken.

In de weerstand schieten

Ook wij als volgelingen van Jezus, die samen zijn gemeente vormen, zijn kinderen van onze tijd. Hoe zou je het vinden als er plotseling iemand uit de gemeente op je afstapt die zegt: ‘Hé, er is iets in je gedrag wat tegen het evangelie ingaat en waar ik zorgen over heb.’ Dan schiet je toch onmiddellijk in de verdediging? Je voelt weerstand. Je ervaart het als een aantasting van je privé domein, een inbreuk op je zelfstandigheid en autonomie. Ik maak zelf wel uit wat goed voor mij is, en dat er misschien iets scheef zit, hoeft een ander mij niet te vertellen. Dat is iets tussen God en mij. Daar heeft niemand zich mee te bemoeien. Ieder gemeentelid moet vooral samen met God uitmaken wat goed of fout is.

We hebben geen behoefte aan een moraliserende kerk die overal z'n neus in steekt. In het verleden heeft de kerk zich veel te vaak opgesteld als zedenmeester die altijd met het opgeheven vingertje klaarstond. Met alle gevolgen van dien.